

Κοινωνιολογία του Πολιτισμού: Συμπεριληπτικά Μουσεία ως εργαλείο για την δια βίου μάθηση - Sociology of Culture: Inclusive Museums as a tool for lifelong learning

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ. Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου, Δημοσιογράφος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν μέσα από την σύνδεση των μουσείων με την δια βίου μάθηση, αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Συγκεκριμένα, περιγράφονται τα υγιή πρότυπα που υιοθετούν τα σύγχρονα μουσειακά ιδρύματα και οι εργαζόμενοι τους και πως αυτά μπορούν να συμβάλλουν ενεργά στην ένταξη των κοινωνικά ευπαθών ομάδων. Συμπεριληπτικές επιλογές κεντρικών πολιτιστικών φορέων, αλλά και πρωτοβουλίες καταπολέμησης του ρατσισμού και βελτίωσης της θέσης της γυναίκας, αναδεικνύονται στην εργασία που ακολουθεί, με σκοπό να αναδειχθεί ο ρόλος – κλειδί που μπορεί να διαδραματίσουν τα μουσεία, αν αξιοποιηθούν επαρκώς στην εκπαιδευτική διαδικασία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σύνδεση των μουσείων με την τουριστική βιομηχανία είναι άρρηκτη. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο πολιτιστικός τουρισμός αντιπροσωπεύει το 40 % του συνόλου των τουριστικών δραστηριοτήτων στην Ευρώπη (European Commission, xx).

Η σύνδεση των μουσείων με την παιδεία είναι επίσης στενή, καθώς οι εκπαιδευτικές εκδρομές συμβάλλουν στην απελευθέρωση της δημιουργικότητας των μαθητών (Δεδούλη, 2001 & Monk, 2013), στην κοινωνικοποίηση τους (Ματσαγγούρας, 2000), στην καλλιέργεια κοινωνικής αλληλεγγύης (Baudrit, 2007), και στην πολιτισμική ευαισθητοποίηση των ανηλίκων (Οικονομίδης, 2011).

Καθώς τα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν, εδώ και δεκαετίες, δομικό στοιχείο της εξωστρέφειας των μουσειακών φορέων, σκοπός της παρέμβασης είναι να επισημάνει πως τα οφέλη για την κοινωνία δύναται να πολλαπλασιαστούν, εφόσον τα μουσεία συνδεθούν με την δια βίου μάθηση.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μέσα από βιβλιογραφικές αναφορές αλλά και σειρά σύγχρονων παραδειγμάτων, θα αναδείξουμε πως τα μουσεία του 21ου αιώνα αποτελούν κατεξοχήν συμπεριληπτικούς οργανισμούς.

Θέτουν τέλος σε αποκλεισμούς, εξασφαλίζουν την προσβασιμότητα ατόμων με αναπηρίες, ενθαρρύνουν επισκέψεις ατόμων τρίτης ηλικίας, όλων των φύλων και διαφορετικών εθνοτήτων.

Μέσα από το θεωρητικό υπόβαθρο, αλλά και μέσα από τον καταγραφικό τρόπο αποτύπωσης της σημερινής μουσειακής πραγματικότητας, θα αναδειχθεί ο κομβικός ρόλος των πολιτιστικών φορέων στην διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και η ανάγκη αξιοποίησής τους στη δια βίου μάθηση.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ
ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΠΑΝΤΕΙΟΥ
Email: laskaratosk@gmail.com

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ

«Τα Μουσεία δεν είναι γνωστά ως προπύργια της διαφορετικότητας. Ιστορικά, έχουν σχεδιαστεί από λίγους για λίγους», (Price, C.A. and Applebaum, L., 2022:135). Η μετεξέλιξη των μουσείων σε χώρους περισσότερο συμπεριληπτικούς αποτελεί βασική αναγκαιότητα καθώς, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ένας στους έξι ανθρώπους, αντιμετωπίζει μια σημαντική αναπηρία, ικανή να του επιβάλλει σοβαρούς περιορισμούς στην καθημερινή του ζωή (WHO, 2022, Δεκέμβριος 2).

Η αξία της συμπεριληψής αποτέλεσε τα τελευταία χρόνια αιτία γένεσης ολόκληρων μουσείων. Το 2015, στο Λονδίνο, δημιουργήθηκε το πρώτο Μουσείο Αστέγων του Ηνωμένου Βασιλείου, το Museum of Homelessness. Το 2022, το Ηνωμένο Βασίλειο απέκτησε το πρώτο εθνικό μουσείο, με φυσική έδρα, αφιερωμένο στην LGBTQ+ κοινότητα.

Η επιλογή των σύγχρονων μουσείων να υιοθετήσουν μια πιο συμπεριληπτική λογική, ενθαρρύνεται συχνά από το νομικό πλαίσιο των χωρών όπου εδρεύουν. Στην Αμερική, από την δεκαετία του 1990, υπάρχει ο ADA, μια νομική ασπίδα για τα άτομα με αναπηρίες, η οποία εγγυάται ίδιες ευκαιρίες. Στη Γαλλία, στις 11 Φεβρουαρίου του 2005, επικυρώθηκε νόμος που εξασφάλιζε ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες σε ανθρώπους με αναπηρία.

ΑΝΑΧΩΜΑ ΣΤΟΝ ΡΑΤΣΙΣΜΟ

«Το εθνικό κράτος, ως μια κοινωνικοπολιτική οργάνωση και το έθνος ως μια συμβολική ομάδα ταυτότητας αναπτύχθηκαν στη βάση της κατασκευής ενός κοινού παρελθόντος, της εγκαθίδρυσης ενός κοινού παρόντος και της εγγύησης ενός κοινού μέλλοντος για τα μέλη τους» (Χρυσόχου, 2011:236), δημιουργώντας παράλληλα σύνορα για εκείνους που δεν θεωρούνταν μέλη του. Τέτοια σύνορα έβαλαν και τα εθνικά μουσεία με αποτέλεσμα, σε ορισμένες χώρες, ένα μέρος των επισκεπτών να αδυνατεί να βρει τις ιστορίες των προγόνων του στις αίθουσές τους.

Πολλά σύγχρονα μουσεία, όπως το εμβληματικό μνημείο του Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο και το Memorial de la Shoah στο Παρίσι, λειτουργούν ως υγιή πρότυπα, αποτιούν φόρο τιμής στα χιλιάδες θύματα των μεγαλύτερων θηριωδιών του 20^{ου} αιώνα. Μουσειακοί κολοσσοί δεν έχουν διστάσει να συγκρουστούν ακόμα και με εθνικές πολιτικές ρατσιστικής υφής. Το MoMA της Νέας Υόρκης, το 2017, όταν ο τότε Αμερικανός Πρόεδρος, Donald Trump, εξέδωσε εκτελεστικό διάταγμα απαγορεύοντας την είσοδο στις ΗΠΑ ταξιδιωτών από επτά κράτη με κυρίαρχο μουσουλμανικό στοιχείο, «αντικατέστησε» έργα του Pablo Picasso και του Henri Matisse, με έργα καλλιτεχνών από τις «αποκλεισμένες χώρες». Τη μάχη ενάντια στον ρατσισμό δίνουν τόσο οι υπεύθυνοι των μουσείων με διαπολιτισμικά προγράμματα, ξεναγήσεις Ρομά και προσφύγων, όσο και ακτιβιστικές ομάδες μη λευκών εργαζομένων σε μουσεία, όπως το “Museum Detox”, το οποίο εργάζεται στο Ηνωμένο Βασίλειο «για την επίτευξη ισότητας για τους έγχρωμους ανθρώπους του κλάδου...» (museum detox, xx).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα μουσεία διδάσκουν μέσα από το παράδειγμά τους. Καθώς τα σύγχρονα μουσεία έχουν πάψει να αποτελούν μοναχά χώρους συλλογής, συντήρησης και έκθεσης αντικειμένων, αλλά προσφέρουν μια συνολική εμπειρία στον επισκέπτη, μέρος των ερεθισμάτων του κοινού προκύπτει αναμφίβολα, μέσα από τις επιλογές και την πολιτική του εκάστοτε πολιτιστικού φορέα. Ο Αμερικανικός Σύνδεσμος των Μουσείων, έχει εδώ και χρόνια παρατηρήσει πως «τα μουσεία είναι η πιο αξιόπιστη πηγή πληροφοριών στην Αμερική, με υψηλότερη βαθμολογία από τις τοπικές εφημερίδες, μη κερδοσκοπικούς ερευνητές, την κυβέρνηση των ΗΠΑ ή ακαδημαϊκούς ερευνητές» (American Alliance of Museums, 2020). Ως φορείς υψηλού κύρους και άρα επιρροής, τα μουσεία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ενεργότερα στη δια βίου εκπαίδευση. Τα αντικειμενικά οφέλη της σύνδεσης μουσείου – εκπαίδευσης, όπως αδρά εξετάσαμε στην εισαγωγή, θα μπορούσαν να πολλαπλασιαστούν, μέσα από οργανωμένα σεμινάρια, επιμορφωτικά προγράμματα αλλά και διαδραστικές εμπειρίες, που ευνοούνται από τη σύγχρονη τεχνολογία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ACL, (2021, Δεκέμβριος 7), ‘Celebrating the Americans with Disabilities Act’. Ανακτήθηκε στις 24/4/2022 από: <https://acl.gov/ada>
American Alliance of Museums, (2020), “COVID-19 Resources & Information for the Museum Field”. Ανακτήθηκε στις 16/4/2020 από: <https://www.aam-us.org/programs/about-museums/covid-19-resources-information-for-the-museum-field/>
Baudrit Alain (2007). Η Ομαδοσυνεργατική Μάθηση. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
Council of Europe, (2019, Μάρτιος 27), “Recommendation of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism”. Ανακτήθηκε στις 23/04/2022 από: <https://rm.coe.int/16809e17ab>
Δεδούλη, Μ. (2001). Βιωματική μάθηση: Δυνατότητες αξιοποίησης της στην ευέλικτη ζωή. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, 6, σελ. 145 -159
European Commission (xx), Η πολιτιστική κληρονομιά στην περιφερειακή πολιτική. Ανακτήθηκε στις 10/01/2023 από <https://culture.ec.europa.eu/el/cultural-heritage/cultural-heritage-in-eu-policies/cultural-heritage-in-regional-policy>
Ματσαγγούρας, Ηλίας (2000), Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: «γιατί», «πώς», «πότε» και «για ποιούς». Επιστημονικό Συμπόσιο: "Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας –Τάσεις και εφαρμογές", σελ. 8 -21.
MoMA (xx), About The MoMA Alzheimer's Project. Ανακτήθηκε στις 10/01/2023 από: <https://www.moma.org/visit/accessibility/meetme/>
Musée d’ Orsay (2022), Artistes Femmes: Un autre regard. Ανακτήθηκε στις 19/03/2023 από: <https://www.musee-orsay.fr/fr/agenda/visites-et-ateliers/artistes-femmes-un-autre-regard>
Museum Detox (xx), About us. Ανακτήθηκε στις 25/01/2023 από: <https://www.museumdetox.org/about-us>
Οικονομίδης, Β. (2011) Μουσείο και νηπιαγωγείο: διαδρομές τεινόμενες ή ασύμπτωτες. Στο Γαβριλάκη Ε. (Επιμ.). Η Άνοιξη των Μουσείων. Συνάντηση για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη μουσειακή αγωγή (σελ 125 - 144) Ρέθυμνο
Price, C.A. and Applebaum, L. (2022), Measuring a Sense of Belonging at Museums and Cultural Centers. Curator, 65: 135-160. <https://doi.org/10.1111/cura.12454>
WHO, (2022, Δεκέμβριος 2), ‘Disability’, Ανακτήθηκε στις 18/12/2022 από: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΜΦΥΛΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

«Η τέχνη και ο πολιτισμός είναι βασικοί διαμορφωτές της συμπεριφοράς και των ρόλων των φύλων και είναι επομένως ζωτικής σημασίας στην αντιμετώπιση του σεξισμού» (Council of Europe, 2019, Μάρτιος 27:20), παραδέχτηκε, το 2019, το Συμβούλιο της Ευρώπης καλώντας τις χώρες – μέλη της Ε.Ε., να σχεδιάσουν εθνικές πρωτοβουλίες ευαισθητοποίησης που θα περιελάμβαναν μέχρι και τη δημιουργία μουσείων για την ισότητα των φύλων.

Το 2020, το Prado, με την έκθεση «Απρόσκλητοι Επισκέπτες», διερεύνησε πώς ο μισογυνισμός επηρέασε τον τρόπο με τον οποίο απεικονίστηκαν οι γυναίκες στην τέχνη τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα, άλλοτε ως μητέρες, άλλοτε ως σκλάβες, άλλοτε ως μάγισσες και άλλοτε ως πόρνες. Ουσιαστικά, το μουσείο, έχοντας μόλις ξεπεράσει τα 200 χρόνια λειτουργίας του, έκανε εμμέσως αυτοκριτική για την μουσειολογική προσέγγιση που είχε υιοθετήσει επί δυο περίπου αιώνες. Το 2022, το μουσείο Orsay στο Παρίσι, παρουσίασε έκθεση με τίτλο: «Γυναίκες καλλιτέχνες: Μια άλλη ματιά», με έργα διάσημων, ξεχασμένων και άγνωστων γυναικών καλλιτεχνών του 19^{ου} αιώνα. «Η τέχνη θεωρούνταν ανδρική υπόθεση. Λιγότερες από τους άνδρες συναδέλφους τους, λόγω των κοινωνικών προκαταλήψεων και των εμποδίων στην καλλιτεχνική τους εκπαίδευση (δεν μπορούσαν να φοιτήσουν σε σχολές Καλών Τεχνών, μέχρι τα τέλη του αιώνα), επέβαλαν το ταλέντο τους στη ζωγραφική, τη γλυπτική και τις διακοσμητικές τέχνες» (muse d’ orsay, 2022), ανέφερε το μουσείο.